

Koroška jesen

Slovenska manjšina ne potrebuje »plebiscitnih daril«, ki jih obljublja kancler - samo izpolnjevanje določb avstrijske državne pogodbe.

19. september 2020 06.00

[Saša Vidmajer](#)

Bliža se stoletnica koroškega plebiscita, travmatične zgodovinske postaje za življenje južne Koroške in še posebej za tamkajšnje Slovence. S stoletno distanco je vendarle mogoče reči, da so se mnoge reči spremenile. Slovenija in Avstrija sta partnerici v Evropski uniji, imata številne skupne interese, nacionalizem na Koroškem peša.

Zamejski Slovenci niso več kmetje, postali so izobraženci: pravniki in veleposlaniki, univerzitetni profesorji in gospodarstveniki, kulturniki. Manjšina na Koroškem je uspešna skupnost, številni njeni člani zasedajo pomembne položaje v družbi. Slovenski ustvarjalci, Maja Haderlap in Florjan Lipuš, so prepoznani kot najodličnejši literati Evrope. Obstaja tudi mlada, samozavestna, angažirana generacija, recimo režiserka Andrina Mračnikar, znana širše v Avstriji in dobitnica številnih nagrad, ki tematizira koroški odpor.

Toda nekatere stvari ostajajo, kot so bile. Koroški *heimatdienst*, zbirna organizacija nemškega nacionalizma, njen glavni motiv je delovanje proti slovenski manjšini, je prihajajoči 10. oktober izkoristil za propagandni film, ki ne vzbuja drugega kakor gnus. Sam položaj narodne skupnosti na Koroškem je brezperspektiven, med manjšinci prevladuje mnenje, da je stanje stvari porazno. Iztrebljanje slovenstva se nadaljuje, Slovenci so zdesetkani, slovenščina izginja kot pogovorni jezik v družinah, v javni rabi je malo slišna in malo vidna. Koroški Slovenci bi potrebovali konstruktivno podporo matične države, vendar ta nima strategije do zamejstva. Ni videti, da bi se slovenska država sploh še počutila kot zaščitnica koroških Slovencev.

Prolog v koroško plebiscitno jesen je nakazal obisk avstrijskega kanclerja **Sebastiana Kurza** v Sloveniji. Z gostiteljem, predsednikom vlade **Janezom Janšo**, sta govorila o sodelovanju obeh držav pri pandemiji in boju proti nezakonitim migracijam. Avstrija, ki je močna gospodarska partnerica in prva tukajšnja tuja vlagateljica – gospodarski odnosi s Slovenijo ji prinašajo velike koristi –, je od premiera slišala, da uradna Ljubljana pripravlja debirokratizacijske ukrepe, ki bodo pospešili tuje naložbe. »Krepitev investicij iz Avstrije je zelo dobrodošla,« je na novinarski konferenci izjavil Janša.

Nato je zvezni kancler omenil »plebiscitni dar«. Ni jasno, kaj natančno je imel v mislih, ko je rekel, da si lahko Koroška pred jubilejno obletnico obeta darilo. Toda manjšinci že vedo: plebiscitna donacija (*Abstimmungspende*) je znesek denarja, ki ga tu in tam podeli avstrijska republika, koroške občine in župani ga porabijo za izboljšanje cestne infrastrukture in podobno. Za slovenske kulturne institucije na Koroškem redkokdaj sploh kaj ostane.

O izpolnjevanju avstrijske državne pogodbe, ki v sedmem členu določa pravice slovenske manjšine na Koroškem in Štajerskem, in te obveznosti še vedno niso v celoti uveljavljene, visoki gost ni rekel nič. In veliko vprašanje je, ali ga je na to spomnil slovenski premier, čeprav se je njuno delovno srečanje in prvi kanclerjev obisk tujine po februarju razpotegnili v neformalni del in zaključil z razkazovanjem prijateljskih odnosov s plezalnim vzponom v Triglavsko severno steno.

Kanclerjeva govornica je za Slovenijo ponižujoča in dogajala se je na odprti javni sceni. Petinšestdeset let po podpisu državne pogodbe – ni bila običajna mirovna pogodba, ampak pogodba za demokratično obnovo, s katero so zavezniki deset let po končani vojni uredili njen status suverene države; brez ADP Avstrije ne bi bilo – avstrijski dolg do manjšine še vedno ostaja. In Kurz si ob tem upa govoriti o »darilih«. Medtem ko vodja dunajske diplomacije Alexander Schallenberg v isti sapi razlaga, da njegova država »v celoti izpolnjuje svoje mednarodne obveznosti«. Slovenija ne odreagira in ne zavrne takega diskurza. Ne pove, da ne potrebuje daril, temveč samo tisto, kar ji pripada.

Težko je razumeti, zakaj ne opozarja Avstrije na njene obveznosti, gre vendar za mednarodnopravno pogodbo, Avstrija je ne more zadirati z mize, člen 7 je njena mednarodnopravna obveza; samo nanj se je smiselno sklicevati, vsebuje izterljive pravice, v primerjavi s tem evropsko manjšinsko varstvo ne pomeni nič. Toda omenjanje ADP je v medsosedskem dialogu redkost, v notifikacijo nasledstva ne verjame več nihče, še najmanj Avstrija, to je postala zgolj slovenska notranjepolitična debata. Obveljala je čudna teza nekdanjega diplomata, profesorja Ernesta Petriča, da ima Slovenija sicer v rokah orožje, vendar naj ga ne uporabi. Obveljalo je hotenje Avstrije.

Uradna Ljubljana se je odpovedala tudi možnosti opozarjanja drugih signatarnih sil državne pogodbe, da so zadeve problematične. Na to je v najinem intervjuju pred časom opozoril koroški odvetnik Rudi Vouk. Kot je povedal, ne drži, da se Združene države in predvsem Rusija – Britanija in Francija manj – sploh ne bi zanimale, kaj se dogaja. »Enkrat na leto, približno v takšnih presledkih, se predstavniki obeh držav pri raznih manjšinskih predstavnikih pozanimajo, kakšno je trenutno mnenje.«

In sploh, bi Slovenija lahko Avstrijo spomnila na dejstvo, da se ima za državno pogodbo pravzaprav zahvaliti prispevku koroških Slovencev za osvoboditev. Odporniško gibanje na Koroškem je bilo edino na ozemlju tretjega rajha in nanj se je Avstrija sklicevala v mirovnih pogajanjih. To je bila zahteva zavezniških sil, Avstrija pa se ni mogla izkazati z nobeno drugo oboroženo uporniško dejavnostjo, razen s tisto koroških slovenskih partizanov. Prav zato je lahko dobila status prve žrtve fašizma, zato se je lahko vzpostavila kot demokratična država. To je pri nas pozabljeno dejstvo, o tem se ne govori, toliko manj stvarno je, da bi argument položila na mizo zdajšnja vlada.

Toda če se vrnemo k nedavnemu visokemu obisku v Ljubljani, pa Kurz ni pozabil omeniti pripadnikov nemško govoreče skupnosti v Sloveniji. Zanje Avstrija čedalje glasneje zahteva, da jih priznajo kot manjšino.

Vprašanju »staroavstrijcev« je že neposredno po slovenskem diplomatskem priznanju namenjala veliko pozornost, vendar se je zadeve lotevala previdno in postopno. Avstrijska stran je pripadnike nemško govoreče etnične skupine v Sloveniji največkrat imenovala *Volksdeutscherje*, zgodovinar z ljubljanske univerze profesor Dušan Nečak jih je obravnaval kot »Nemce« in opredelil kot »ostanke ostankov«. Potihoma je tema postala del

dvostranskega dialoga, čeprav je tukajšnja javnost izvedela o ultimativnih zahtevah šele 1997. Leta 2001 sta državi sklenili kulturni sporazum, ki naj bi maloštevilnim in razseljenim »potomcem prebivalcev prejšnjih nemško govorečih ozemelj« zagotovil uporabo jezika in ohranitev nacionalne identitete. Avstrija tega ni izkoristila, venomer bolj pa pritiska z manjšino.

Zgodovinar Andrej Rahten, ob stoti obletnici koroškega plebiscita je izšla njegova monografija *Po razpadu skupne države: Slovensko-avstrijska razhajanja od mariborskega prevrata do koroškega plebiscita*, v epilogu knjige obravnava obdobje med letoma 1918 in 1920. V poglavju z naslovom *Sovražno sosedstvo* podrobno opisuje triumfalizem, ki je po plebiscitu prevladal na avstrijski strani, in turobna občutja zaradi izgubljenega ljudskega glasovanja na slovenski strani. In vendar imenovani, pred leti tudi veleposlanik na Dunaju, ugotavlja, da je sto let kasneje sovražnost zamenjalo konstruktivno partnerstvo.

O tem je ob obiskih slišati veliko, a med manjšino je občutenje drugačno, številna so mnenja, da plebiscit in jubilejni dogodki niso vredni obhajanja. Znano je, da bodo stoletnico plebiscita desetega oktobra obeležili v Celovcu, udeležila se je bosta avstrijski in slovenski predsednik **Alexander Van der Bellen** in **Borut Pahor**. Slednji se je o pripravah na dogodek pogovarjal s kanclerjem med njegovim obiskom, zaželel si je, »da bi bila obeležitev enako navdihujoča za odnose med državama in ljudmi kot nedavna obeležitev stoletnice požiga Narodnega doma v Trstu«.

Stvari se spreminjajo, politika koroške oblasti se je v zadnjih letih opazno obrusila in tudi zdajšnji deželni glavar Peter Kaiser, vemo, svojega sina je vpisal v slovensko gimnazijo, vedno rad izreče nekaj besed v slovenščini. Toda spoštovanje do manjšine in spoštovanje do Slovenije – Avstrija je za svojo manjšino na Južnem Tirolskem dosegla najpopolnejšo zaščito v Evropi – bi se moralo odraziti v zagotavljanju obveznosti iz naslova državne pogodbe. Pred proslavo plebiscita bi pač moral biti izpolnjen zgodovinski dolg. ●